

УДК 7.73.-033.6:929](477.42) О.Цветков

*Корусь Олена Павлівна,
аспірант Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського,
старший науковий співробітник
Національного музею «Київська картинна галерея»*

ТВОРЧИСТЬ РОСІЙСЬКОГО СКУЛЬПТОРА-АНІМАЛІСТА ОЛЕКСІЯ ЦВЕТКОВА НА ГОРОДНИЦЬКОМУ ФАРФОРОВОМУ ЗАВОДІ

*Історія малої пластики Городницького фарфорового заводу (далі – ГФЗ) 1950-х років досліджена досить фрагментарно. Загалом її відтворення зводилося до переліку трьох-чотирьох імен скульпторів, орієнтовного визначення жанрово-тематичної направленості творів та опису окремих екземплярів. Велика кількість робіт досі лишається без авторства, їх назви, імена авторів та їх біографічні дані не відомі і не введені у науковий обіг. Цей матеріал покликаний заповнити цю лакуну у вивченні малої пластики ГФЗ, а також – у біографії одного з митців, що працював на той час на заводі. **Метою статті** є дослідження частини доробку скульптора-аніمالіста О. Цветкова, створеного на ГФЗ, упорядкування творів в каталожний перелік. **Методологія.** Дослідження полягає у застосуванні історико-логічного, аналітичного, порівняльного, описового та систематизаційного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє відтворити певний епізод творчої біографії майстра, ідентифікувати та структурувати частину асортименту малої пластики підприємства початку 1950-х років. **Наукова новизна роботи** полягає в атрибуції безіменних творів аніمالістики ГФЗ, поверненні імені скульптора Олексія Цветкова в історію українського фарфору, конкретизації часового інтервалу роботи художника на заводі, ідентифікації його творів з-поміж продукції ГФЗ, укладанні анотованого каталогу робіт, створених ним під час роботи на заводі. **Висновки.** У статті уточнено факти біографії майстра, вперше відображено та охарактеризовано ранній етап творчості художника ГФЗ Олексія Цветкова, уперше введено в науковий обіг його твори, зроблені у фарфорі – матеріалі, до якого скульптор в подальшому творчому житті ніколи не звертався. В історію малої пластики ГФЗ повернено назви та авторство, уточнено датування певної кількості виробів в аніمالістичному жанрі, що був провідним в асортименті пластики заводу того часу, охарактеризовано їх художні особливості.*

Ключові слова. Олексій Цветков, Городниця, Городницький фарфоровий завод, ГФЗ, фарфор, мала пластика, аніمالістика, скульптура.

Корусь Елена Павловна, аспирант Института искусствovedения, фольклористики и этнологии им. М. Т. Рильского, старший научный сотрудник Национального музея «Киевская картинная галерея»

Творчество российского скульптора-анималлиста Алексея Цветкова на Городничком фарфоровом заводе

История малой пластики Городничкого фарфорового завода (далее – ГФЗ) 1950-х годов исследована достаточно фрагментарно. В целом ее воссоздание сводится к перечню трех-четырех имен скульпторов, ориентировочному определению жанрово-тематической направленности произведений и описания отдельных экземпляров. Большое количество ра-

бот до сих пор остается без авторства. Данный материал призван заполнить эту лауну в изучении малой пластики ГФЗ, а также – в биографии одного из художников, работавших в то время на заводе. **Целью статьи** является исследование части наследия скульптора-анималиста А. Цветкова, созданного на ГФЗ, упорядочивание произведений в каталожный перечень. **Методология** исследования состоит в использовании историко-логического, аналитического, сравнительного, описательного и систематизирующего методов. Указанный методологический подход позволяет воссоздать определенный эпизод творческой биографии мастера, идентифицировать и структурировать часть ассортимента малой пластики предприятия начала 1950-х годов. **Научная новизна работы** состоит в атрибуции безымянных произведений анималистики ГФЗ, возвращении имени скульптора Алексея Цветкова в историю украинского фарфора, конкретизации временного интервала работы художника на заводе, идентификации его произведений среди продукции ГФЗ, составлении аннотированного каталога работ, созданных им во время работы на заводе. **Выводы.** В статье уточнены факты биографии мастера, впервые отображен и охарактеризован ранний этап творчества художника ГФЗ Алексея Цветкова, впервые введены в научный оборот его произведения, сделанные в фарфоре – материале, к которому скульптор в дальнейшей творческой жизни никогда не обращался. В историю малой пластики ГФЗ возвращены названия, авторство, уточнены датировки определенного количества изделий в анималистическом жанре, который был ведущим в ассортименте малой пластики завода того времени, охарактеризованы их художественные особенности.

Ключевые слова. Алексей Цветков, Городница, Городницкий фарфоровый завод, ГФЗ, фарфор, мала пластика, анималистика, скульптура.

Korus Olena, Postgraduate of the Rylsky Institute for Art Studies, Folklore and Ethnology, Senior Researcher of the National Museum "Kiev Picture Gallery"

The Oeuvre of the Russian sculptor-animalist Olexiy Tsvetkov at the Gorodnitskiy porcelain factory

Purpose of Research. The history of Gorodnitskiy porcelain factory figurine (further – GPF) of 1950`s has been researched fragmentally. In general, it consists of some sculptor`s names, determination of figurine`s genre and theme`s and description some of them. Many sculptures are still remaining without attribution, their author`s names and biography data are unknown and still not entered into scientific circulation. The purpose of this materials is to fill gaps in the study of the GPF` figurine, and also – in the biography of one of the artists who worked on the factory at that time. The purposes of the article are to research the part of O. Tsvekov, a sculptor-animalist, heritage, that he created at the GPF and to systematise his works into the catalogue list. **Methodology.** The methodology of the research consists of history-logical, analytic, comparative methods, description and systematisation. The mentioned methodological approach allows to re-create the certain episode of sculptor`s biography, to identify and to structure the part of assortment of the factory`s porcelain figurine of the beginning of the 1950s. **Scientific Novelty.** The scientific novelty includes the attribution of anonymous GPF`s works of animalistic genre, the bringing back the sculptor Oleksij Tsvekov`s name to the history of Ukrainian porcelain, the specifying the time interval of the artist`s working on the factory, the identification of his works among GPF`s production, the making up the annotated catalogue of works, which he created during his work at the factory. **Conclusions.** In the article the artist`s biography facts have been specified. The author is the first who traces the early creative stage of the GPF`s artist and characterize it. The author is the first who analyses Tsvetkov`s porcelain works. The names and authorship of sculptures have been returned into the history of the GPF`s porcelain figurine. The author has returned the dating of a certain number of products in animalistic genre, which was leading in that time factory`s figurine assortment and characterized their art features.

Key words. Olexiy Tsvetkov, Gorodnitsa, Gorodnitskiy porcelain factory, GPF, porcelain, figurine, animal genre, sculpture.

Актуальність теми дослідження. В історії малої пластики Городницького фарфорового заводу 1950-х років є багато «білих плям». В літературі її розвиток окреслений загальними зауваженнями про роботу на заводі скульпторів попереднього довоєнного етапу та тематику їх творів. Між тим є вироби досі безіменні, з якими асоціюється тогочасна продукція заводу. Це, зокрема, твори анімалістичного жанру, що випускалися масовим тиражем, і у великій кількості зустрічаються сьогодні на ринку. З-поміж них – мала пластика російського скульптора Олексія Цветкова, чий творчий доробок, виконаний на Городницькому фарфоровому заводі, до цього часу був невідомим. Оскільки художник працював на заводі недовго і не демонстрував свої твори на художніх та промислових виставках, його ім'я в історії вітчизняного фарфору майже ніде не зафіксовано. Без визначення авторства в літературі репродуковано шість його робіт [1, 41-43, 48, 61], [3, 285, 286, 287, 290], одна з них – з помилковою атрибуцією [3, 288], лише одна – композиція з чотирьох фігур «Квартет» – з вказуванням його авторства [2]. Дану статтю присвячено маловідомому та недослідженому епізоду творчості Олексія Цветкова, який починав свій творчий шлях як скульптор малої фарфорової пластики на ГФЗ, а потім став знаним російським майстром станкової скульптури анімалістичного жанру.

Вивчення творчого доробку художника на ГФЗ є важливим та необхідним для відтворення історії малої пластики заводу, а також для вивчення музейних та приватних збірок. Актуальність систематизації інформації про майстра та його творчість на заводі зумовлена тим, що в літературі початковий етап його діяльності не відображений, отже, – оприлюднення виявлених нових фактів доповнить уявлення про нього. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення історії малої фарфорової пластики України, для визначення/атрибуції творів ГФЗ у музейних та приватних збірках.

Аналіз досліджень і публікацій. Біографія й творчість скульптора ГФЗ – Олексія Цветкова не висвітлені в спеціальній літературі як радянського, так і новітнього часу. У працях головних дослідників історії українського фарфору початку 1950-х років – Пантелеймона Мусієнка¹ та Лева Долинського². Його імені немає з-поміж майстрів, що плідно працювали над анімалістичним жанром. Єдину згадку про нього маємо у монографії Ольги Школьної, що вийшла друком останнім часом, де ім'я О. Цветкова значиться в переліку майстрів Городниці, щоправда час його роботи на підприємстві визначені приблизно – 1940-ві – 1950-ті роки [9, 357]. Зазначимо, що факт роботи скульптора на підприємстві не відображений у жодній біографічній довідці про нього в інтернет-мережі. Можливо, сам художник не був причетним до його оприлюднення, вважаючи початковий етап творчості учнівським та не індивідуалізованим.

Вивчення біографії майстра, архівних джерел [5; 6; 7; 8;], а також запис спогадів скульптора Владислава Щербини³, що працював на підприємстві одночасно із О. Цветковим, дозволили точно визначити час роботи останнього на заводі та виявити створені ним для виробництва твори.

Метою статті є дослідження частини доробку скульптора-аніمالіста О. Цветкова, створеного на ГФЗ; упорядкування творів в каталожний перелік.

Виклад основного матеріалу. Олексій Сергійович Цветков народився в 1924 році в селянській сім'ї, в селищі Букарево Тверської губернії. Із початком Другої світової війни пішов добровольцем на фронт, був важко поранений, втратив ногу. Після війни вступив у Ленінградське вище художньо-промислове училище ім. В. І. Мухоміної (нині – Санкт-Петербурзька державна художньо-промислова академія імені О. Штігліца), яке закінчив у 1950 році. У ті часи вихованці училища по закінченні навчання обов'язково отримували направлення на роботу на ті підприємства країни, де відчувався брак кваліфікованих кадрів. Вірогідно, між підприємствами «Укрфарфорфаянс» й училищем було укладено угоду про направлення випускників на роботу на фарфорові заводи УРСР. Це припущення підтверджено наступними фактами: по його закінченні в 1955 році Віра Яцевич отримала направлення на роботу на Коростенський фарфоровий завод, в 1966 році – Петро Печорний – на ГФЗ. Так само і Олексій Цветков по закінченні училища в 1950 – 1952 роках працював в художній лабораторії ГФЗ.

**Іл. 1. О. Цветков в заводському музеї
Городницького фарфорового заводу.
1951 рік.**

Фото – архів В. Щербини.

У деяких інтернет-джерелах зазначається, що О. Цветков закінчив училище у 1951 році [10]. Однак, у протоколах засідань художніх рад тресту «Укрфарфорфаянс» його ім'я зафіксовано вже в жовтні 1950 року та чітко вказано його посаду на ГФЗ – «скульптор» [5, 28]. Нами виявлено, що останній огляд його творів на художній раді відбувся у березні 1952 року. Таким чином, можемо стверджувати, що художник працював на заводі принаймні півтора року. Цей часовий інтервал підтверджують і спогади В. Щербини⁴, який прийшов працювати на ГФЗ в 1950 році, а в 1951 перевівся на Баранівський фарфоровий завод. Як він згадує, згодом після його від'їзду О. Цветков полишив завод і переїхав до Москви. Йому, як і багатьом молодим спеціалістам, не подобалося жити в оточеному лісами, віддаленому від культурних центрів селищі, та працювати над скульптурою в скутих запитах виробництва межах.

У приватному архіві В. Щербини збереглося унікальне фото того періоду (іл. 1), де його колега зображений в інтер'єрі заводського музею біля фарфорового герба СРСР. Протягом життя художники підтримували дружні стосунки, щоразу зустрічалися, коли В. Щербина приїздив до Москви. Зі створених колегою на заводі робіт В. Щербина відзначає образ шуліки, що сидить на скелі, як приклад переконливо природного зображення птаха (іл. 2).

іл. 2. О. Цветков. Скульптура «Шуліка». 1950. ГФЗ. Фарфор, підглазурний розпис. Фото – О. Корусь. Приватна збірка.

З переїздом до Москви Олексій Цветков розпочав працювати в дереві, що стало найголовнішим матеріалом, в якому він досяг значних успіхів. Його прийняли до спілки художників, йому надали почесне звання Заслуженого художника Російської Федерації. Будучи інвалідом війни, він очолював спілку ветеранів. З часом О. Цветков став одним з найкращих вітчизняних скульпторів-аніمالістів. Його творчий доробок складає понад 300 скульптурних творів, переважна частина яких зберігається в 47 музеях Росії, за кордоном та в приватних збірках. Помер

художник в 2011 році у Москві невдовзі після проведення персональної виставки своїх творів.

Як нам вдалося з'ясувати, за півтора роки роботи на ГФЗ О. Цветков зробив принаймні шістнадцять творів: скульптуру, моделі посуду – звичайного (напівкелихи, чашка) та фігурного (лікерник), предмети побуту (попільничку, туалетний набір). Ці предмети під його авторством зафіксовано в протоколах засідань художніх рад тресту «Укрфарфорфаянс», на яких затверджувалися виробы до масового виробництва. На деяких засіданнях (в 1951 році) художник був присутнім особисто. У професійні обов'язки скульпторів фарфорових заводів входило розроблення нових фасонів посуду. Судячи з описів предметів О. Цветкова, поданих до художніх рад, вони були виконані в характерній для

іл. 3. О. Цветков. Скульптура «Птахи». 1950. ГФЗ. Фарфор, підглазурний розпис. Фото – О. Корусь. Приватна збірка.

1950-х років стилістиці, з превалюванням рельєфних, декоративних, оздоблювальних мотивів. Творчі уподобання митця більше схилилися до фігурної пластики ніж до створення суто функціональних зразків, тому форму таких побутових речей як лікерник, попільничка він осмислював за допомогою образів тваринного світу, і саме любов до його відображення визначила напрямок подальших творчих пошуків митця.

Отже, прийшовши на ГФЗ, О. Цветков звернувся до аніمالістики, він продовжив започатковану городницькими майстрами попереднього періоду (Раїсою Марчук та Юхимом Гаврилюком) традицію. Вже перші твори

О. Цветкова – скульптури № 74 «Шуліка» і № 75 «Птахи» (іл. 3), попільничка «Півень» – розглянуті на засіданні художньої ради тресту «Укрфарфорфаянс» в жовтні 1950 року, були затверджені у масове виробництво. Комісія

відзначила високу якість їх пластичного рішення та постановила преміювати автора премією в 500 карбованців [5, 28]. Очевидно, на заводі цінували роботу художника над створенням зразків скульптури для масового виробництва, бо керівництво заводу направило на засідання до художньої ради листа (№ 1122 від. 17. 06. 1951) із проханням перевести О. Цветкова з третьої категорії на другу раніше загальноприйнятого терміну [6, 20].

Розробка анімалістичних персонажів – зображення їх в характерному силуеті та постанові фігури, – свідчить про пильну увагу майстра до зовнішнього вигляду та звичок мешканців тваринного світу. Скульптури шуліки та голуба відзначаються ретельністю та натуралістичністю моделювання. Зазначимо, що ці риси загалом притаманні для образотворчого мистецтва того часу. Автор розробляє пір'я, лапи птахів, гілки, на яких вони сидять. Завдана в цих роботах композиційна схема посадки фігури на підставку, оздоблену рослинними мотивами (листя, гілками дерева – сосни або горобини), є типовою для більшості фарфорових творів майстра. Розуміючи особливості фарфору як гладкого матеріалу, плавної, відлітої у форму маси, художник в деяких роботах – «Пташки»,

*іл. 4. О. Цветков.
Скульптура «Ведмідь з гармошкою». 1952. ГФЗ.
Фарфор, підглазурний розпис.
Фото – О. Корусь.
Пиватна збірка.*

«Лисичка», «Білочка», лікерник «Півень», попільничка «Півень» – дотримувався узагальненості у трактуванні силуетів та деталей. Усі скульптури О. Цветкова оздоблені підглазурним розписом солей металів м'яких тонів: світло-коричневого, сіро-зеленого, ізумрудного, блідих відтінків пурпурового, блакитного та кобальтового кольорів. Зазначимо, що введення підглазурного розпису та збагачення його кольорової палітри відбувалося на ГФЗ саме на початку 1950-х років. Про що керівництво заводу отримало відповідну вказівку з Главку [4, 28]. Засвоєння прийомів підглазурного розпису відбувалося під керівництвом головного художника Київського експериментального заводу художньої кераміки Олександра Сорокіна, якого було командировано Главком на ГФЗ.

Є в доробку майстра і образи олюднених (зайнятих людськими справами) звірів, характерних для літературної та фольклорної традиції, – це персонажі байки Івана Крилова «Квартет» та типовий для російської ярмаркової культури образ дресированого ведмедя, якого часто зображують із гармошкою або балалайкою. Кожен образ відображає свій настрій, кожен персонаж індивідуальний. Особливим колоритом відзначається молодецький ведмідь у каптані із гармошкою (іл. 4).

Він влучно передає національний характер, ілюструючи ярмаркових завсідників, що нестримно віддаються веселощам. Широко розкривши каптан, розтягнувши гармошку, він, йдучи, горланить пісню. Скульптура заряджає сво-

їм молодецьким настроєм та енергією і є однією з найкращих робіт ГФЗ початку 1950-х років. Питанню трактування образів тварин у народному мистецтві та руських народних казках художник приділяв значне місце і пізніше, у творах 1980-х років.

Таким чином, у своїх ранніх творах, виконаних у фарфорі, автор намітив напрямки анімалістичної пластики, які розвивав в наступні десятиліття. Заради створення яскравого образу тварини він відійшов від натуралістичності трактування у бік індивідуалізованої стилізації та узагальнення, відображення безпосередності його сприйняття у природньому середовищі та міфологізованого переломлення у народній свідомості.

Далі слідує перелік творів О. Цветкова, створених на ГФЗ, складений нами на основі архівних джерел:

1. **Скульптура «Шуліка»** (№ 74). 1950. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в жовтні 1950 року [5, 28]. Зобов'язали головного інженера Меламеда та головного художника заводу Жабокрицького пустити групу у виробництво у серпні 1951 року [6, 9].

2. **Скульптура «Птахи»** (№ 75). 1950. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в жовтні 1950 року [5, 28].

3. **Попільничка «Півень»** (зразок № 76). 1950. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в жовтні 1950 року [5, 28].

4. **Скульптурна група з 4-х фігур «Квартет»** (зразок № 11). 1951. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в квітні 1951 року [6, 4]. Зобов'язали головного інженера Меламеда та головного художника заводу Жабокрицького пустити групу у виробництво у червні 1951 року [там само, 9]. Зберігається в НМУНДМ (інв. №№ фр 4984-4987).

5. **Скульптура «Голуб»** (зразок № 12). 1951. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в квітні 1951 року [6, 4].

6. **Шкатулка для предметів туалету**. 1951. Фарфор, розпис, рельєф. Була відхилена на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у червні 1951 року [6, 7]. Було зауважено, що її форма не надто відповідає призначенню, що рельєф візуально перевантажує форму, вирішення навершя та ручок не узгоджене між собою. У декорі невдало сполучаються мотиви жолудів та листя вишні. В цілому, зазначили зовні недоладне вирішення, що нагадує вироби кінця XIX ст. Можна припустити, було вирішено в дусі еkleктичної естетики мистецтва «сталінського ампіру».

7. **Скульптура «Білочка»**. 1951. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в червні 1951 року [6, 9]. Зобов'язали головного інженера Меламеда та

головного художника заводу Жабокрицького пустити групу у виробництво у вересні 1951 року [6, 9].

8. **Скульптура «Зайчик»**. 1951. Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена у масове виробництво на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» в червні 1951 року [6, 9]. Зобов'язали головного інженера Меламеда та головного художника заводу Жабокрицького пустити твір у виробництво у вересні 1951 року [6, 9].

9. **Лікерник «Півник»**. 1952. Фарфор, підглазурний та надглазурний розпис, золочення. Був затверджений на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у березні 1952 року з порадою краще відрегулювати кришку [7, 19].

10. **Скульптура «Лисиця»**. 1952. Фарфор, розпис. Була затверджена в розписі художника ГФЗ М. Попова на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у березні 1952 року [7, 19].

11. **Скульптура «Чапля»**. 1952. Фарфор, розпис. Була затверджена в розписі художника ГФЗ Жабокрицького на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у березні 1952 року [7, 19].

12. **Скульптура «Ведмідь з гармошкою»**. 1952. Фарфор, підглазурний розпис. Була затверджена в розписі художника ГФЗ М. Попова на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у березні 1952 року [7, 19].

13. **Напівкелих** (зразок № 250). 1952. Фарфор, декор: 3-кольоровий трафарет. Був затверджений на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у березні 1952 року [7, 20].

14. **Чашка апетитна** (зразок № 252). 1952. Фарфор, розпис. Була затверджена на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у березні 1952 року [7, 20].

15. **Напівкелих** (зразок № 267). 1952. Фарфор, декор: трьох-кольоровий трафарет. Був відхилений. [7, 20].

16. **Скульптура «Пташка»**. 1952 (?). Фарфор, підглазурний розпис. Затверджена до випуску на засіданні художньої ради Республіканського Тресту «Укрфарфорфаянс» у лютому 1954 року [8, 2], значиться в переліку з-поміж старих моделей, що повторно запускалися у виробництво.

Наукова новизна роботи полягає в атрибуції безіменних творів анімалістики ГФЗ, повернення імені скульптора Олексія Цветкова в історію українського фарфору, конкретизації тимчасового інтервалу роботи художника на заводі, ідентифікації його творів серед продукції ГФЗ, складанні анотованого каталогу робіт, створених ним під час роботи на заводі.

Висновки. Фарфорова пластика О. Цветкова відзначається професійністю моделювання та розуміння особливостей створення скульптури для фарфору. Вона є прикметною для свого часу, помітним явищем як у доробку малої пластики ГФЗ, так і в українському фарфорі другої половини ХХ століття. В ході дослідження вдалося заповнити лакуну в історії малої пластики ГФЗ початку 1950-х років та атрибутувати до сьогодні безіменні твори. Уточнити факти біографії майстра та відомості про його ранній доробок, визначити роки роботи скульптора на ГФЗ, скласти перелік створених там робіт та уточнити їх датування.

Примітки

¹ Мусієнко П. М. Українська художня кераміка. Монографія. Рукопис / П. Мусієнко. – К., 1961. – ЦДАМЛМУ, Ф. 990, оп. 1, спр. 28.

² Долинський Л. В. Український художній фарфор / Л. В. Долинський – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1963. – 88 с., іл.

³ Щербина Владислав Іванович (нар. 1926) – скульптор-фарфорист. Закінчив ОХУ ім. М.Грекова. Працював на ГФЗ (1950 – 1951) та БФЗ (1951 – 1953), КЕКХЗ (1953 – 1988). Створив багато робіт на теми вітчизняної історії, фольклору, дитинства, казок та літературних творів. Живе та працює в Києві.

⁴ Запис розмови з В. Щербиною від 23. 10. 2016 року.

Література

1. Дуденко С. И. Украинский художественный фарфор советского периода / С. И. Дуденко, И. А. Никифорова, Т. В. Дуденко [Текст]. – Харьков: Золотые страницы, 2008, – 200 с.: цв. ил.

2. Корусь Е. Скульптурная сюита (Тема музыки в фарфоре) / Елена Корусь [Текст] // Антиквар. – 2010. – №12 (49). – С. 42 – 52.

3. Пелинский И. А. Советский фарфор 1917 – 1991: иллюстрированный каталог-определитель с ценами. / И. Пелинский, М. Сафонова [Текст]. – М.: ИД «Любимая книга», 2011. – 334 с.: цв. ил.

4. ЦДАВО України, ф. Р-4988, оп. 1., спр. 153. – 370 арк.

5. ЦДАВО України, ф. Р-4988, оп. 1., спр. 155. – 34 арк.

6. ЦДАВО України, ф. Р-4988, оп. 1., спр. 201. – 33 арк.

7. ЦДАВО України, ф. Р-4988, оп. 1., спр. 249. – 63 арк.

8. ЦДАВО України, ф. Р-4988, оп. 1., спр. 347. – 68 арк.

9. Школьна О. В. Фарфор-фаянс України ХХ ст.: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси / О. В. Школьна [Текст]. – К.: День печаті, 2013, Кн. 2., Ч. I. – 400 с.: іл.

10. Цветков Алексей Сергеевич [Електронний ресурс]: Свободная энциклопедия «Википедия». – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Цветков,_Алексей_Сергеевич_\(скульптор\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Цветков,_Алексей_Сергеевич_(скульптор)).

References

1. Dudenko, S. I. & Nikiforenko, I. A. & Dudenko, T. V. (2008). Ukrainian artistic porcelain. Kharkiv: Golden pages [in Russian].

2. Korus, E. (2010). Sculptural suite (music theme in porcelain). Antiquarian, 12 (49), 42-52 [in Russian].

3. Polinsky, I. A. & Safonova, M. A. (2011). Soviet porcelain 1917 – 1991: illustrated catalog determinant of prices. Moscow: Favorite book [in Russian].

4. Orders for the Trust for the year 1950. V. II. TSDAVOU. – f. P-4988, inv. 1., f. 153 [in Russian].

5. Protocols of «Ukrporcelainfaience» Trust Arts Council. (1950). TSDAVOU. f. P-4988, inv. 1., f. 155 [in Russian].

6. Protocols of «Ukrporcelainfaience» Trust Arts Council. (1951). TSDAVOU. f. P-4988, inv. 1., f. 201 [in Russian].

7. Protocols of «Ukrporcelainfaience» Trust Arts Council. (1952). TSDAVOU. f. P-4988, inv. 1., f. 249 [in Russian].

8. Protocols of «Ukrporcelainfaience» Trust Arts Council. (1954). TSDAVOU. f. P-4988, inv. 1., f. 347, 68 [in Russian].

9. Shkolna, O.V. (2013). Porcelain-faience of Ukraine of the XX century: industry infrastructure, industrial and economic policy, organizational and creative processes. Kyiv: Press Day. B. 2., part I. [in Ukrainian].

10. Tsvetkov Alexej Sergeevich. The free encyclopedia «Wikipedia». Retrieved from [http://ru.wikipedia.org/wiki/Цветков,_Алексей_Сергеевич_\(скульптор\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Цветков,_Алексей_Сергеевич_(скульптор)). [in Russian].